

ÉDER KATALIN

A BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM
RÉGÉSZETI ADATTÁRA

A Régészeti Adattár előzményeként 1958-ban megalakult Leletmentő és Adatgyűjtő Csoport kialakulását és történetét Nagy László és K. Végh Katalin foglalta össze.¹ A Budapesti Történeti Múzeum Adattárának megszervezése az 1976. évi I-9-1496/1976. számú főigazgatói utasítás rendelkezései alapján indult meg, működésének részleteiről 1977-ben főigazgatói intézkedés született.² Kialakulásáról, felépítéséről és tevékenységéről K. Végh Katalin, mint az osztály megszervezője, 1991-ben közölt egy részletes ismertetést.³ Jelen rövid munkában ezért csak röviden szeretném bemutatni a Régészeti Adattár kialakulását, gyűjteményeit és jelenlegi tevékenységét.

A Budapesti Történeti Múzeumban 1958-tól kezdtek meg a szakirodalmi anyagból ismert régészeti lelőhelyek összegyűjtését, a régészeti dokumentációk begyűjtését és nyilvántartását. Ez a rendszer ebben a formában 1960-ig működött, majd a feladatok leletmentésre vonatkozó része visszakerült az osztályokra.⁴ A gyűjteményi rész 1963-tól Központi Adattárként működött tovább, ebből alakult meg 1976-ban az Adattár, átvéve annak anyagait. Az addig a régészeti lelőhelyekről, leletekről összegyűjtött bejelentések, jelentések és ásatási dokumentációk képzik a Dokumentációs gyűjtemény alapját – a mai napig ez az Adattár legnagyobb ütemben fejlődő része. A legkorábbi anyagok sok esetben leletmentési bejelentések csupán, nem olyan részletesek, mint a mai dokumentációk, azonban információértékük igen nagy, mert számos esetben ez az egyetlen adat egy-egy lelőhelyre és sokszor ezekre alapozva van lehetőség több évtizeddel később nagyfelületű megelőző feltárásokat végezni. Napjainkban a jogszabályi kötelezettségek és a BTM-ben 2008 közepe óta bevezetett egységes dokumentációs rendszer alapján készül a feltárási dokumentációk kerülnek a gyűjteménybe,

és az Adattár felügyeli a megfelelő példányok eljuttatását a Magyar Nemzeti Múzeum Adattárához és a hatósági nyilvántartási osztályokhoz.

A másik igen korán kialakult gyűjtemény a Múzeum egykori régészeinek hagyatékaiké, amelynek első része a Múzeum első igazgatójának, Kuzsinszky Bálintnak 1938-ban bekövetkezett halála után került az intézményhez özvegyétől.⁵ A főváros középkori és törökkori emlékeinek kutatását megalapozó Garády Sándor 1945-ben Budapest ostromakor hunyt el, az ő tudományos kéziratok hagyatéka szintén a Múzeumba került, később a Középkori Osztály őrizte, onnan került át az Adattárba.⁶ Nem sokkal később, 1946-ban a Múzeum akkori igazgatója, Nagy Lajos is elhunyt, akinek szakmai hagyatéka rendezés után a Régészeti Osztályra került, majd 1977-ben az újonnan alakult Adattár vette át.⁷ E három kezdeti nagy anyag mellett folyamatosan kerülnek be a mai napig az egykori kollégák szakmai és személyes anyagai. A hagyatéki anyagok rendszerezésük és feldolgozásuk folyamán a kéziratok, jegyzetek újabb adatokkal, információkkal szolgáltathatnak új lelőhelyekről, egy-egy bizonytalan lelőhely azonosításáról, illetve újabb intézménytörténeti iratok kerülhetnek elő.

A harmadik kiemelkedő gyűjtemény az archív igazgatási iratanyagoké, melyben 1873-tól 1961-ig őrizzük a Múzeum megszervezéséhez és az intézmény történetéhez kapcsolódó iratokat. A korai anyag bekerülése esetleges, ezeket K. Végh Katalin gyűjtötte össze a Múzeum különböző osztályairól, ahonnan még napjainkban is érkeznek újabb és újabb iratcsomagok. 2008 óta az ilyen esetlegesen előkerülő iratokat már nem az archív iratanyag gyűjteménybe, hanem az intézménytörténeti gyűjtemény törzsanyagába helyezük el, a kutathatósági és műtárgyvédelmi szempontok miatt. Az itt őrzött második világháború előtti és alatti iratok

¹ NAGY 1959. 243-245., K. VÉGH 1991. 79-80.

² BTM RA M. 1565-2012

³ K. VÉGH 1991. 79-86.

⁴ K. VÉGH 2003. 108.

⁵ K. VÉGH 2003. 50.

⁶ K. VÉGH 2003. 67.

⁷ K. VÉGH 2003. 76.

között találhatóak azok az éves, féléves intézményi beszámolók, amelyekben az adott időszakban végzett feltárások, azok rövid eredményei találhatóak, sokszor egyetlen feljegyzésként egy-egy ásatásról, kiemelkedő régészeti leletről. Ezek természetesen nem érnek fel egy tudományos dokumentáció anyagával, de kiegészítik, leszűkítik a régészeti osztályok tárgyi gyűjteményeiben levő leletanyagok előkerülési helyének lokalizálását.

Alapvetően e három gyűjtemény, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum leltárkönyveinek (mind a régészeti osztályok, mind az ottani adattár), az egykori OMF (ma Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ) gyűjteményei Budapestre vonatkozó anyagának összegyűjtése és rendezése az alapja annak az adatrendszernek, amely az 1970-es évek végétől került kialakításra. Ezt az adatrendszert akkor kartonokon rendszerezték topográfiai, korszak szerinti, ásató szerinti

és tárgycsoportok alapján. Ezeken túlmenően összegyűjtésre kerültek, és kerülnek napjainkban is, a szakirodalomból – elsősorban a Budapesti Történeti Múzeum periodikáiból, az országos szinten is jelentős régészeti folyóiratokból – a budapesti ásatásokhoz, leletekhez kapcsolódó adatok. Az 1990-es évek első felében-közepén megindult az adatrendszer kartonjainak számítógépes adatbázisba való felvitele, ma már az új ásatási dokumentációk, jelentések, szakirodalmi tételek ide kerülnek be.

A korábban már említett intézménytörténeti gyűjtemény legfontosabb része a Múzeum életéhez, eseményeihez kapcsolódó dokumentumok és fényképnegatívek, kiállítások előkészítő anyagait, forgatókönyveit, meghívóit. A sajtóanyagban gyűjtjük évek szerint rendezve a tematikus sajtóanyagok, ami az elmúlt években kiegészült az internetről gyűjtött, nyomtatásban már nem megjelenő hírek rendszerezésével is.

IRODALOMJEGYZÉK

K. VÉGH 1991

K. VÉGH Katalin: A Régészeti Adattár kialakulása, felépítése és tevékenysége. In: A Budapesti Történeti Múzeum Könyvtárának és Régészeti Adattárának ismertetése. Budapest, 1991. p. 79–86. (Pest-budai Hírmondó 3.)

K. VÉGH 2003

K. VÉGH Katalin: A Budapesti Történeti Múzeum az alapítástól az ezredfordulóig. Budapest, 2003. (Monumenta Historica Budapestinensia 11.)

NAGY 1959

NAGY László: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ásatásai az 1958. évben. Budapest Régiségei 19. (1959), p. 243–272.

DAS ARCHÄOLOGISCHE DATENARCHIV DES BUDAPESTER HISTORISCHEN MUSEUMS

Als Vorläufer des archäologischen Datenarchivs ist 1958 die Gruppe für Fundrettung und Datensammlung, später, im Jahre 1961 das Zentrale Datenarchiv entstanden. Mit der Organisierung des Datenarchivs des Budapester Historischen Museums hat man 1976 nach Anordnung des Generaldirektors (19 I-9-1496/1976) angefangen.

Die Grundlagen der Dokumentationssammlung bilden die Mittelungen, Meldungen und archäologische Dokumentation der Grabstätten, Funden – dieser Bereich entwickelt sich bis heute am meisten.

In unseren Tagen kommt die Dokumentation der Ausgrabungen in die Sammlung. Sie wird nach dem Verpflichtungsgesetz und dem einheitlichen Dokumentationssystem, - im Museum eingeführt Mitte 2008 - erstellt.

Die andere schon früh entstandene Sammlung bildet der Nachlass ehemaliger Archäologen, unter ihnen der der größten Gestalten der ersten Periode des Museums, sowie Bálint Kuzsinszky, Sándor Garády, Lajos Nagy.

Bis heute wird sie immer wieder durch teils beruflich, teils privat genutzte Gegenstände ehemali-

ger KollegInnen bereichert. Durch die Bearbeitung dieser können die Manuskripte und die Notizen weitere Angaben, Informationen zur Identifizierung von manchen problematischen Fundstätten liefern. Es können sogar neue Dokumente auftauchen!

Die dritte einzigartige Sammlung ist die der administrativen Dokumente mit Akten zur Gründung und Geschichte des Museums zwischen 1873–1961. Diese drei Sammlungen, sowie die Inventarbücher des Ungarischen Nationalmuseums (die seiner archäologischen Abteilungen und seines Archivs) und die des Landesinspektorats für Denkmalschutz OMF (heute Gyula Forster Nationales Zentrum für Erbschaftmanagement), das Aufheben ihrer Budapest-bezogener Materialien bilden die Grundlagen des Datensystems, an dem man vom Ende der 1970-er Jahre gearbeitet hat.

In der ersten Hälfte/Mitte der 1990er Jahre hat man angefangen das Karteisystem in einen Computer-Datenbank zusammenzuführen. Die jüngsten Dokumente der Ausgrabungen, Berichte und Titel der Fachliteratur werden schon hier archiviert.